

CZU: 334.753:347.4

EVOLUȚIA REGLEMENTĂRILOR ACORDURILOR ANTICONCURENȚIALE

Ilie CRECIUN

Universitatea de Stat din Moldova

Reglementarea și limitarea acordurilor anticoncurențiale nu sunt cunoscute doar statelor contemporane. Reglementări și prohibiții ale acordurilor anticoncurențiale sunt cunoscute încă din anul 18 î.Hr. Reglementările au evoluat în timp și au existat abordări diferite: de la neinterzicerea acordurilor anticoncurențiale – perioada breslelor, la interzicerea absolută a acestora – Legea lui Sherman, 1890, SUA.

Cuvinte-cheie: concurență, acorduri anticoncurențiale, cartel, politică antimonopol, reglementări proconcurențiale.

DEVELOPMENTS OF REGULATIONS ANTICOMPETITIVE AGREEMENTS

Regulation and limitation of anticompetitive agreements are not known only to contemporary states. Regulations and prohibitions of anticompetitive agreements are known since 18 a.Ch. Regulations have evolved over time and they had have different approaches: from non-prohibiting anticompetitive agreements – during of guilds, to the absolute prohibition of them – Sherman Antitrust Act, 1890, USA.

Keywords: competition, anticompetitive agreements, cartel, antitrust policy, procompetitive regulations.

Introducere

Acordurile anticoncurențiale sunt privite drept cele mai grave încălcări ale legislației concurențiale. Se consideră că realizarea acestora restrânge cel mai mult concurența. Respectiv, și sancțiunile pentru astfel de încălcări sunt maximale. În acest context, interesează să cercetăm evoluția dezvoltării în timp a reglementărilor acestui tip de încălcări.

Rezultate și discuții

Roma antică

Primele reglementări juridice privind concurența au fost evidențiate de cercetători în dreptul roman. Cel mai timpuriu exemplu de norme juridice ce se referă la concurență în general și, în special, la acorduri anticoncurențiale sunt cele din *Lex Julia* (Legea lui Iulius despre produsele alimentare), lege existentă în Republica Romană, în perioada împăratului Octavian Augustus (aproximativ în anul 18 î.Hr.). Prin normele încorporate în această lege se proteja piața cerealelor, prin impunerea de amenzi grele oricărui care direct, deliberat și insidios oprea navele de aprovizionare. Referitor la această lege Digestele împăratului Iustinian cel Mare scriau că: „*Legea lui Iulius despre produsele alimentare a stabilit pedeapsă pentru cei care, în mod colectiv, s-au înțeles asupra prețurilor cu scopul de a le face mai mari*” [1].

Ulterior, deja în Imperiul Roman, pe timpul Împăratului Dioclețian (anul 301 d.Hr.), în Edictul cu privire la prețurile maxime era prevăzută pedeapsa cu moartea pentru orișicine care viola sistemul de tarife, cum ar fi, spre exemplu: cumpărarea întregului lot disponibil, ascunderea, simularea deficitului bunurilor cotidiene [2].

Cele mai multe reglementări au intrat sub constituțiile împăraților de la sfârșitul sec. V d.Hr.: împăratul Leon (anul 473) și împăratul Zenon (anul 483). Ambele constituții au fost introduse în Codul lui Iustinian sub un singur titlu, denumit: „*Despre monopoluri, despre întâlnirile ilegale ale comercianților...*”. Aceste acte, în primul rând, interziceau orișicare monopol, cu excepția celui asupra sării. În al doilea rând, interziceau înțelegerea de cartel îndreptate spre fixarea prețurilor la bunuri și alte tipuri de cartel [3]. Ele prevedeau confiscarea proprietății și exilarea pentru orișicare combinații comerciale sau acțiuni comune ale monopolurilor private ori cele acordate de împărat. Totodată, împăratul Zenon a anulat toate drepturile exclusive acordate anterior. Justinian I a introdus reglementări referitoare la faptul ca funcționarii să gestioneze monopolurile de stat, pentru ce vor fi plătiți [4].

Prăbușirea Imperiului Roman a dus la fărâmițarea puterii politice și la formarea statelor-cetăți. În locul dreptului uniform, statele-cetăți adoptă reguli proprii de drept. Comercianții, pentru a-și apăra drepturile, se organizează în corporațiuni (*universitas*), care, cu timpul, vor dobândi autonomie administrativă, judecătorească și chiar legislativă [5].

Statele de pe continentul european în Evul Mediu

La începutul Evului Mediu relațiile comerciale apărute erau reglementate prin prisma sistemului corporatist și al breslelor. Breslele beneficiau de monopol în domeniu, membrii acestora fiind considerați egali, cu excluderea concurenței. Astfel, reglementările din perioada Imperiului Roman de contracarare a monopolurilor practic au fost uitate. În epoca feudală drepturile de monopol și privilegiile au făcut parte din sistemul de administrare statală.

La acea etapă, organizarea comercianților, meșteșugarilor de aceeași categorie, într-o asociație, numită breaslă, nu era privită drept o limitare a concurenței nici de către comercianții înșiși, nici de autoritățile statului. Având la bază organizarea breslelor, pe parcurs s-au dezvoltat băncile, companiile de asigurare etc. [6].

Forma de organizare a breslelor și obiceiurile, regulile lor interne (ulterioare statute), este comparabilă cu acordurile anticoncurențiale pe orizontală din ziua de astăzi. Breslele stabileau prețurile, stocurile de mărfuri, piețele geografice, controlau producerea și realizarea mărfurilor și altele. Chiar dacă o anumită perioadă de timp breslele nu au fost contestate, începând aproximativ cu sec. XV meșteșugarii individuali au încercat să se opună ordinii existente de activitate a breslelor.

Elemente specifice reglementărilor concurențiale au fost evidențiate și în practica judecătorească. Astfel, în anul 1414, în Anglia, instanța de drept comun a examinat cererea proprietarului unui atelier, care prin clauză contractuală a impus pe angajatul său, John Dayer, „să nu folosească abilitățile sale de boiangerie în limitele orașului, timp de 6 luni” după expirarea termenului angajării. Deoarece angajatul nu a respectat obligația impusă, angajatorul a solicitat instanței aplicarea unei amenzi pentru încălcarea acestei condiții. Instanța a constatat că obligația zugravului nu are efecte juridice [7].

În anul 1602 a fost examinată cauza *Darcy contra Allein*. Regina Elizabeta I a dăruit logodnicului său Darcy dreptul exclusiv de a importa cărți de joc în Anglia. Însă, când londonezul Allein, negustor de mărunțișuri, a produs și vândut un anumit număr de cărți de joc, Darcy l-a acționat în instanță pentru motivul încălcării dreptului exclusiv (de monopol). Tribunalul, în unanimitate, a declarat monopolul nul și a respins acțiunea lui Darcy, deoarece dreptul exclusiv, dăruit de regină, încălca libertatea și privilegiile altor subiecți implicați în comerț [8].

În anul 1624, după lungi dezbateri, parlamentul britanic a adoptat Statutul Monopolurilor, care interzicea toate monopolurile, cu excepția celor care se referă la invenții. Totodată, acest act a stat la baza creării dreptului proprietății intelectuale [9].

Per ansamblu, normele antimonopol din țările Europei continentale și ale Marii Britanii se caracterizau prin sancțiuni destul de dure pentru contravenienți. Pentru un șir de țări a fost caracteristic faptul că asemenea încălcări erau urmărite penal. Cu toate acestea, lipsea un sistem special de mecanisme statale pentru controlul piețelor, analiza lor, lipseau instituții administrative de control și cu alte atribuții specifice antimonopol, fără de care sistemul de drept este de neimaginat în lumea contemporană [10].

Începând cu secolul al XVII-lea, liberalismul devine tot mai important în economiile țărilor europene, impunând libertatea comerțului, în scopul producerii și furnizării de produse la cele mai bune prețuri, dar și ca instrument de politică antiinflaționistă și de dinamizare a întreprinderilor. Revoluția franceză din 1789 a legiferat principiul libertății de comerț și industrie, breslele fiind interzise. Codul penal francez din 1810 interzicea uniunile de întreprinderi de tip cartel și prevedea sancțiuni severe. Spre exemplu, potrivit art.419 din acest Cod, erau interzise înțelegerile despre vânzarea oricăror bunuri la un preț nu mai jos de unul anumit, conform înțelegerii, cu scopul de a vinde bunurile la un preț mai ridicat decât cel care s-ar stabili în cadrul unei concurențe libere. Pentru această încălcare era prevăzută privarea de libertate pentru un termen de la o lună la un an și o amendă cuprinsă între 500 și 100 000 franci. Iar dacă obiect al înțelegerii erau cerealele, făina, pâinea, vinul și alte băuturi, sancțiunea se dubla [11].

Prevederi asemănătoare, care interziceau cartelurile, au fost adoptate și în Austria, Germania, Anglia etc. Astfel, la sfârșitul secolului al XIX-lea, statele europene au acumulat un arsenal de mecanisme antimonopol. Însă, odată cu apariția noilor situații, noul capitalism, aceste mecanisme nu prea făceau față. Instanțele judecătorești nu se grăbeau să aplice normele antimonopol învechite asupra sindicatelor, trusturilor, deoarece aceste norme erau prea categorice și interziceau orșice fel de uniune, chiar și cele bune pentru economie.

Statele Unite ale Americii

În continuare vom cerceta evoluția reglementărilor acordurilor anticoncurențiale în Statele Unite ale Americii, deoarece în doctrina de specialitate se iterează faptul că anume SUA este patria dreptului concurenței.

La mijlocul secolului al XIX-lea, SUA, bucurându-se de roadele istorice ale gradului de libertate economică fără precedent, s-au transformat în una dintre principalele țări ale lumii. Puterea de stat a cunoscut cel mai mic nivel de influență asupra economiei. Așa-numitele trusturi dețineau monopolul asupra unor ramuri importante ale economiei. Printre domeniile care se considerau monopolizate erau: căile ferate, producerea petrolului, zahărului, șinelor, plumbului, zincului, iutei, cărbunelui și a uleiului de bumbac.

Creșterea rapidă a monopolurilor, utilizarea cu rea-credință a acestora au impus reglementarea legislativă a acestor situații și la sfârșitul secolului al XIX-lea (1883-1889) în statele Americii de Nord au fost adoptate pentru prima dată legi antitrust. Însă, deoarece aceste legi erau așa de categorice și dure în vederea interzicerii monopolurilor, instanțele de judecată, practic, nu le aplicau, din teama de a nu crea obstacole nu doar monopolurilor speculative, dar și pentru orișicare practică de afacere legală și utilă. În 1887 a fost adoptată prima lege federală – Legea despre comerțul între state (Interstate Commerce Act). Aceasta avea drept scop de a regulariza afacerile cu calea ferată.

Anul 1890 este unul istoric și cu însemnătate majoră atât pentru dreptul concurenței, în general, cât și pentru acordurile anticoncurențiale, în special. În doctrina de specialitate se menționează că anul 1890 este începutul istoriei politicii antimonopol [12] și, respectiv, al dreptului concurenței.

În 1890, Congresul SUA a adoptat Legea antitrust a lui Sherman (the Sherman Antitrust Act), denumită astfel în numele celui care a înaintat-o spre adoptare – senatorul american John Sherman. Un element substanțial, cuprins în discursul senatorului american John Sherman întru susținerea actului sus-menționat, a fost următorul: „*Dacă nu vom răbda regele în puterea politică, nu trebuie să răbdăm regele nici în sfera producției, transportului și vânzării oricăror bunuri de primă necesitate*” [13].

În opinia lui Gary Hull [14], Legea antitrust a lui Sherman a fost adoptată peste câteva zeci de ani de la publicarea lucrării lui Marx „Capital” (anul 1869) și după cca 20 de ani de când neoclasicii economiști au formulat primele răspunsuri patetice la această lucrare. Analiza discuțiilor arată că primii susținători ai legislației antimonopol în Congresul SUA s-au temut de prezicerile lui Marx că capitalismul, care a obținut posibilitatea de a acționa în baza propriilor mecanisme, va duce la concentrarea pe scară largă a bogăției, monopol, exploatare și criză.

Sherman, recunoscând că afacerile mari scad cheltuielile (costurile) și prețurile, s-a plâns pentru faptul că economia cheltuielilor intră în buzunarul producătorilor. Totodată, senatorul George Gore a explicat că monopolul este dreptul exclusiv, care împiedică alte persoane să ia parte la o concurență corectă [15]. În acest context, Legea lui Șerman este expresia intenției politice a Congresului SUA de a ridica nivelul bunăstării populației și de a păstra posibilitatea persoanelor fizice și juridice de a concura. Principala lozincă a reglementării politicii antimonopol a fost motto-ul „*protecția concurenței, dar nu a concurenților*” [16].

Legea antitrust a lui Sherman a proclamat ca și infracțiuni constituirea monopolului, limitarea comerțului, crearea uniunii de întreprinderi și conspirația în aceste scopuri, acordând conducerii federale și victimei dreptul de a cere inițierea unei cauze împotriva celor care săvârșesc asemenea fapte. Alături de amendă, actul mai prevedea și pedeapsă penală sub formă de privațiune de libertate până la 10 ani pentru încheierea acordurilor anticoncurențiale. Articolul 1 din Legea lui Sherman declara ilegal orice contract, uniune în formă de trust sau în altă formă, precum și conspirația cu scopul de a limita dezvoltarea industriei sau comerțul dintre diferite state ale SUA sau cu alte state străine. Articolul 2 recunoștea vinovată de încălcarea legislației antimonopol orișice persoană care monopoliza sau încerca să monopolizeze, ori conspira cu orișicare altă persoană sau persoane, cu scopul de a monopoliza orișicare ramură (parte) a industriei, comerțul dintre diferite state ale SUA sau cu alte state străine. Articolul 3 declara ilegal orice contract, uniune sub formă de trust sau altă formă, sau conspirație cu scopul de a limita dezvoltarea industriei ori a comerțului pe teritoriul SUA [17].

Chiar dacă Legea lui Sherman a constituit elementul fundamental al ramurii antitrust din SUA, ulterior recepționat în alte state ale lumii, se evidențiază, pe de o parte, formulările categorice și fără de excepții, iar, pe de altă parte, lipsa clarității noțiunilor utilizate. Astfel, așa cum s-a și întâmplat, povara interpretării și aplicării la spețe concrete a acestor prevederi legislative a căzut pe umerii judecătorilor. Pe cale de consecință, în anul 1911, la examinarea cauzei Standard Oil Company din New Jersey, SUA [18], instanța a statuat că legea trebuie să se ocupe de urmările prejudiciabile ale monopolurilor, dar nu pur și simplu de existența *de facto* a acestora. Astfel, treptat jurisprudența americană a găsit modalitatea de a face mai flexibilă regula interzicerii monopolurilor. Prin urmare, jurisprudența americană deosebește deja monopoluri legale și monopoluri ilegale.

La un moment dat au fost întreprinse încercări de a considera Legea lui Sherman drept anticonstituțională, deoarece limita „libertatea contractuală”. Totuși, acest obstacol a fost înlăturat de Curtea Supremă a SUA, care a recunoscut necesitatea aplicării principiului libertății contractuale doar asupra înțelegerilor legale [19].

Adoptarea Legii antitrust din 1890 a adus și rezultate opuse celor așteptate. Interzicând înțelegerile anti-concurențiale, dar neinterzicând monopolul realizat de către întreprinderi singulare, acest act a stimulat integrarea (fuziunea) întreprinderilor partenere și formarea monopolurilor de către agenți economici unitari.

În anul 1914 a fost adoptată Legea Comisiei Federale a Comerțului și Legea antitrust a lui Clayton. Comisia Federală a Comerțului a fost constituită în vederea creării condițiilor favorabile pentru concurența loială și interzicerii metodelor concurențiale incorecte, în sfera bussinesului și comerțului, care contraveneau scopurilor politicii sociale și aduceau pierderi consumatorilor. După părerea oamenilor de știință, crearea acestei structuri a fost unica cale corectă pentru soluționarea chestiunilor despre măsurile și modalitățile de intervenție legislativă asupra soartei unui așa fenomen nou și complex precum sunt uniunile de întreprinderi, trusturile, cartelurile [20].

Legea antitrust a lui Clayton a fost adoptată cu scopul de a completa și de a perfecționa Legea antitrust a lui Sherman. Aceasta conținea prevederi care se refereau mai mult la concentrările economice, abuzul de poziție dominantă și mai puțin la acordurile anticoncurențiale, deoarece acestea deja erau interzise prin Legea din 1890. Secțiunea a 7-a din Legea lui Clayton interzicea fuziunile și achizițiile în situația în care pot diminua în mod substanțial concurența ori dacă se tindea spre crearea unui monopol. Această lege mai autoriza entitățile private să ceară în fața instanței de judecată recuperarea daunelor dacă au fost prejudiciate printr-un comportament care contravine Legii lui Sherman sau Legii lui Clayton și să obțină o hotărâre judecătorească care să interzică practica anticoncurențială pentru viitor [21]. Articolul 3 din Legea lui Clayton declara că este ilegal, pentru orșicare persoană care se ocupa cu comerțul, să realizeze vânzări, să transmită în locațiune, să stabilească prețuri la bunuri sau reduceri bazate pe condiții, să realizeze acorduri sau înțelegeri despre faptul că cumpărătorul sau vânzătorul nu vor trebui să utilizeze sau să facă înțelegeri în raport cu bunurile concurenților, dacă drept urmare va rezulta o limitare considerabilă a concurenței sau va apărea tendința de constituire a monopolului în orșicare sferă a activității comerciale [22].

Legea lui Sherman, Legea lui Clayton și Legea Comisiei Federale a Comerțului constituie până în prezent fundamentul politicii antitrust a SUA. Un rol foarte important în interpretarea și explicarea esenței prevederilor acestor acte, în „dirijarea” comportamentului întreprinderilor în afaceri au avut instanțele de judecată. Aceasta este o consecință a faptului că, în cadrul sistemului de drept common-law, arbitrii au o mai mare putere de interpretare a legilor, de apreciere a situațiilor, bazându-și convingerile pe principiile generale ale echității, bunei-credințe, egalității în fața legii ș.a. Avantajul formulărilor generale și de principiu din aceste acte legislative consta în faptul că arbitrii individualizau fiecare caz în parte, chiar și posibilele consecințe asupra concurenței pe viitor, aveau în vedere situația reală la moment a economiei și, totodată, se ținea cont de caracterul dinamic al relațiilor comerciale. Judecătorii SUA au formulat principiul „*per se*” [23]. Potrivit semnificației acestui principiu, constatarea faptului înțelegerii concurenților asupra prețului, prin sine (*per se*) este îndeajuns pentru tragerea la răspundere a vinovaților și pedepsirea lor. Reclamantul nu are necesitatea să probeze ce prejudicii au fost aduse sau vor fi aduse concurenței. Un alt principiu este „*regula caracterului rezonabil*” [24], formulat în cauza companiei „Standart Oil” în 1911. Sensul acestui principiu constă în faptul că la adoptarea unei decizii într-o cauză grea trebuie de cântărit toate argumentele „pro” și „contra” și de interzis anumite acțiuni doar atunci când prejudiciul adus concurenței depășește câștigurile obținute de comunitate din această activitate.

Având în vedere aceste prohibiții stricte pe piața internă a SUA, în anul 1916 a fost adoptată Legea Webb-Pomerene cu privire la comerțul exterior (Webb Export Combination Act). Această lege a fost adoptată pentru a permite combinații numai pentru comerțul de export și pentru ca asupra acestora să nu se extindă prevederile Legii lui Sherman [25]. Altfel spus, prin lege a fost instituită o excepție de la prevederile antitrust, o imunitate pentru întreprinderile americane care exportau bunuri, în scopul dezvoltării poziției acestor întreprinderi pe piața mondială.

Ulterior au mai fost adoptate un șir de acte destinate, în special, reglementării concentrărilor economice și abuzului de poziție dominantă: în 1936 – Legea privind antidiscriminarea prețurilor (Robinson-Patman Act) [26], care interzice practicile anticompetitive de către producători, în special discriminarea prețurilor; în 1950 – Legea lui Celler-Kefauver [27], care a reformat și a consolidat Legea lui Clayton; în 1976 – Legea Hart-Scott-Rodino [28], care a dezvoltat prevederile actului anterior.

În perioada anilor 1970–1980, vectorul reglementărilor s-a îndreptat brusc spre dreapta. În reglementările antitrust din SUA dominau abordările școlii economice de la Chicago, care se baza pe prioritatea libertății pieței. Această politică concurențială liberală nu-și mai găsește aplicare la sfârșitul anilor 1980, când a fost deschisă o cauză împotriva companiei IBM despre monopolizarea pieței. Totodată, au fost mărite și amenziile pentru încălcarea legislației antitrust. Spre exemplu, în anul 1999, în rezultatul investigației antitrust în privința participanților la cartelul vitaminelor: La Roche și BASF AG, a fost aplicată o amendă în valoare totală de 725 mil. dolari SUA [29].

Cu toate acestea, având în vedere evoluția reglementărilor și a practicii judiciare din SUA, observăm că inițial acestea au fost formate conform principiului foarte dur de a interzice monopolurile ca atare. În cadrul analizei activității economice a întreprinderilor și a practicii de aplicare a legislației antitrust, a fost remarcat faptul că în unele ramuri ale economiei existența monopolurilor este naturală și profitabilă economic, iar cerințele dure antimonopol în aceste sfere frânează dezvoltarea economiei și înrăutățesc condițiile de activitate a agenților economici. În legătură cu aceasta, legislația antitrust a fost modificată în sensul exceptării unor sfere de la aplicarea interdicțiilor antitrust, iar în alte sfere economice interdicțiile antitrust se interpretează, de regulă, prin prisma factorilor care determină bunăstarea economiei, a consumatorilor, a altor întreprinderi etc.

Statele de pe continentul european în perioada modernă

La începutul sec. XX, pe continentul european acordurile anticoncurențiale, în special cartelurile, erau des întâlnite. Până la începutul primului război mondial foarte multe industrii erau acaparate de carteluri, ca urmare a faptului că instanțele judecătorești erau impasibile față de acestea. În vederea studierii problemei trusturilor, în multe state europene au fost create comisii parlamentare și guvernamentale speciale. Aceste comisii au propus măsuri legislative sau administrative împotriva cartelurilor, însă s-au expus împotriva adoptării actelor analoage actelor antitrust adoptate în SUA. În acest fel, în literatura economică și juridică s-a ajuns la concluzia despre inadmisibilitatea dreptului antitrust american în condițiile din Europa.

Apologeții marilor capitaluri negau existența nivelului ridicat de monopolizare în statele europene și argumentau câștigurile pretinse a fi aduse statelor de către carteluri și alte înțelegeri care limitează concurența. Însă, crizele economice din 1920-1930, deschise de manipulările operate de către monopoluri cu prețurile, au impus unele state din Europa să se ocupe mai cu atenție de problema cartelurilor. Juriștii, economiștii și politicienii încercau să găsească o ieșire din greutățile economice pe calea dezvoltării sistemului administrativ de control al prețurilor și practicilor anticoncurențiale. Primele încercări de a crea un asemenea control au fost întreprinse în Germania (1923), Elveția (1925) și în Norvegia (1926). Decretul guvernamental german despre abuzul de puterea economică, neinterzicând crearea cartelurilor, a legalizat statutul lor juridic special. Intervenția statului era admisă doar în acele situații când cartelurile, prin acțiunile lor, amenințau economia în general sau bunăstarea publică [30]. Potrivit art.4, așa o amenințare apărea dacă producerea sau vânzarea bunurilor se limitau prin metode nejustificate din punct de vedere economic, prețurile creșteau sau se mențineau la un nivel ridicat, libertatea economică a furnizorilor sau a consumatorilor era limitată în mod nejustificat pe calea boicoturilor (sistare) sau stabilirii prețurilor, serviciilor discriminatorii în contract.

Pentru a recunoaște existența cartelului era necesar un contract scris (art.1), înțelegerile verbale se considerau fără efecte (inexistente), (art. 2). Controlul activității cartelurilor era realizat de către Ministerul Economiei. În caz de litigiu, cauzele se remiteau pentru examinare și soluționare unei instanțe judecătorești speciale pentru cazuri de cartel (Kartellgericht) [31].

Punctul de vedere comun al statelor europene și al elitei politice asupra caracterului necesar, direcția și principiile legislației despre monopoluri și carteluri, care a determinat vectorul conceptual al dezvoltării sale pe viitor în sec. XX, și-a găsit expresia în Rezoluția celei de-a 26-a conferințe a Uniunii Interparlamentare din Londra, din 1930. Potrivit Rezoluției, „*cartelurile, trusturile și alte uniuni analogice reprezintă un fenomen natural în viața economică, în raport cu care este imposibil să se ia o atitudine complet negativă. Cu toate acestea, luând în considerare că asemenea uniuni pot avea efecte adverse atât asupra intereselor obștești, cât și asupra intereselor statului, ele trebuie controlate. Acest control nu trebuie să ia forma unei așa intervenții în viața economică, care ar putea afecta dezvoltarea ei normală. Acesta trebuie să fie doar un control asupra eventualelor abuzuri și să prevină astfel de abuzuri*” [32].

Urmare a adoptării acestei Rezoluții, în perioada de dinaintea celui de-al doilea război mondial, doar câteva state au adoptat acte normative antimonopol: Olanda, Danemarca și Belgia. În alte state europene, până la începerea războiului, guvernele în loc să limiteze activitatea cartelurilor, din contra, au contribuit la crearea și

dezvoltarea lor. Spre exemplu, în 1933, în Germania a fost adoptată Legea despre instituirea cartelurilor obligatorii, care s-a extins și în Austria. Potrivit art.1 din această lege, ministrul Economiei, în scopul regularizării pieței, putea asocia întreprinderile în sindicate, în carteluri, concerne sau uniuni similare ori putea atașa întreprinderile la o uniune existentă numai dacă o asemenea asociere sau atașare era dorită de către întreprindere, era în folosul economiei și asigura bunăstarea publică [33].

Din cauza celui de-al doilea război mondial, pe continentul european dreptul concurenței a stagnat. După acest război, dezvoltarea reglementărilor antimonopol se observă doar în țările Europei de Vest. Statele Europei de Est, aflându-se sub influența ideologiei comuniste, au construit un sistem economic în care entitatea economică dominantă a fost monopolul de stat și, în general, nu exista economie de piață liberă. În consecință, nu a existat loc pentru dezvoltarea reglementărilor antimonopol, caracteristice statelor cu economie de piață.

Marea Britanie și Germania sunt primele state europene care, drept urmare a presiunii din partea SUA, au adoptat legi care reglementează concurența (1947). În Germania au fost adoptate Normele privind eliminarea cartelurilor, cu scopul demilitarizării și demonopolizării economiei. În 1957, în locul severelor norme privind eliminarea cartelurilor, a fost adoptată o Lege (mult mai liberală) privind eliminarea restricțiilor în domeniul concurenței, care a constituit fundamentul dreptului modern anticartel al acestei țări. Prin dispozițiile acestei legi au fost interzise acordurile anticoncurențiale orizontale și verticale care urmăresc stabilirea prețurilor, distribuția produselor, menținerea prețurilor de revânzare a mărfurilor, acordarea drepturilor exclusive intermediarilor. Însă, ulterior (în 1965), în acea lege au fost totuși operate modificări în vederea atenuării politicii statale antimonopol, admițând, cu titlu de excepție, crearea cartelurilor specializate formate din companii mici [34].

Marea Britanie a adoptat în 1948 Legea despre monopoluri și practicile comerciale restrictive (Monopolies and Restrictive Practices (Inquiry and Control) Act). Ulterior au fost puse în vigoare un șir de acte legislative care au dezvoltat rapid dreptul concurenței: Legea cu privire la prețurile de revânzare (1964), Legea cu privire la fuziuni și monopoluri (1964), Legea cu privire la practicile comerciale restrictive (1956 și 1976), Legea cu privire la comerțul echitabil (1973), Legea concurenței (1980).

În Franța, acordurile anticoncurențiale au fost reglementate abia în 1953, când a fost adoptat un Decret guvernamental anticartel și antimonopol. Activitatea cartelurilor era considerată, în principiu, legitimă, până când acestea nu au creat imixțiuni speciale pentru coborârea prețurilor sau nu încurajau creșterea artificială a prețurilor. În 1986 a fost adoptată o Ordonanță care a schimbat foarte multe reglementări. Acest act a pus începutul dereglementării economiei naționale, el stipula renunțarea implicării statului în economie, libertatea stabilirii prețurilor ca principal regulator al relațiilor economice [35].

Uniunea Europeană

La nivel european, în anul 1951, la Paris, a fost semnat **Tratatul CECO** (Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului). Acesta a fost primul document care a pus fundamentul procesului de integrare economică, dar și care reglementează practicile din domeniul oțelului, cărbunelui și al concentrărilor economice. Constituirea acestei comunități a creat premise importante pentru dezvoltarea economică, dar concomitent a apărut pericolul concentrării capitalului și consolidării excesive a agenților economici, iar pe cale de consecință – pericolul monopolizării piețelor, nu doar la nivelul statelor, dar și în întreaga piață comună. Prin urmare, normele proconcurențiale au devenit un element integrant și permanent al politicii comercial-economice europene de la bun-începutul integrării economice, politice și de drept a Europei.

Normele proconcurențiale din Tratatul CECO au fost încorporate și în Tratatul din 1957 privind instituirea Comunității Economice Europene. Reglementarea practicilor anticoncurențiale avea ca fundament principiul conform căruia trebuie de acționat astfel, încât „*concurența la nivelul pieței comune să nu fie distorsionată*”. Prevederile respective se referă la controlul Comisiei Europene asupra aranjamentelor restrictive sau a cartelurilor, asupra exercitării abuzive a poziției dominante pe piață și la controlul privind acordarea ajutoarelor de stat [36]. Ulterior au fost adoptate reglementări concrete privind acordurile anticoncurențiale.

Articolul 101 alin.(1) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) (fostul articol 81 alineatul (1) din Tratatul privind instituirea Comunității Europene (TCE)) interzice toate acordurile între întreprinderi, toate deciziile asociațiilor de întreprinderi și toate practicile concertate care pot aduce atingere comerțului dintre țările Uniunii Europene (UE) și care au drept obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței. Prin derogare de la această regulă, articolul 101 alineatul (3) din TFUE (fostul articol 81 alineatul (3) din TCE) prevede că interdicția menționată la articolul 101 alineatul (1) poate fi declarată inaplicabilă pentru toate acordurile care contribuie la îmbunătățirea producției sau distribuției de mărfuri

ori la promovarea progresului tehnic sau economic, asigurând totodată consumatorilor o parte echitabilă din beneficiul obținut, și care nu impun întreprinderilor în cauză restricții ce nu sunt indispensabile pentru atingerea acestor obiective și nu le oferă posibilitatea de a elimina concurența pe o parte semnificativă a pieței produselor în cauză [37].

Totodată, faptul că o întreprindere ar fi calificat în mod eronat, din punct de vedere juridic, comportamentul său, pe care se întemeiază constatarea încălcării, nu poate avea drept efect scutirea acesteia de aplicarea unei amenzi în măsura în care ea nu putea să nu cunoască faptul că avea un comportament de natură anticoncurențială [38].

Articolul 5 din Regulamentul (CE) nr.1/2003 al Consiliului din 16.12.2002 [39] prevede că autoritățile naționale de concurență ale statelor membre sunt competente să aplice articolele 101 și 102 ale TFUE în cazuri individuale. În acest scop, acționând din oficiu sau ca urmare a unei plângeri, aceste autorități pot lua următoarele decizii: să solicite încetarea unei încălcări; să dispună măsuri provizorii; să accepte angajamente; să impună amenzi, penalități cu titlu cominatoriu sau orice alte sancțiuni prevăzute de dreptul lor național. Decizii pe cazuri de concurență poate adopta și Comisia Europeană, însă inițierea de către Comisie a procedurilor în vederea adoptării unei decizii privează autoritățile de concurență ale statelor membre de competența lor de a aplica articolele 81 și 82 din Tratat. În cazul în care o autoritate de concurență a unui stat membru analizează deja o cauză, Comisia inițiază proceduri numai după ce se consultă cu autoritatea națională de concurență în cauză.

Într-un document al Comisiei Europene, aprobat în 2009, a fost formulată următoarea doctrină a politicii antimonopol: „În activitatea Comisiei, îndreptată spre executarea normelor care restrâng comportamentul concurențial, scopul principal îl constituie protecția concurenței pe piața internă și asigurarea ca agenții economici care ocupă o poziție dominantă să nu poată limita concurenții prin niciun mijloc, în afară de competiție, bazată pe proprietățile pozitive corespunzătoare ale bunurilor și serviciilor. Cu toate acestea, Comisia atrage atenția că cu adevărat important este procesul concurențial efectiv, dar nu protecția concurenților. Aceasta, desigur, poate conduce la faptul că concurenții, care activează în domeniul prețurilor, asortimentului, calității și inovației bunurilor, oferă consumatorilor mai puțin decât ceilalți participanți pe piață, fiind constrânși să părăsească piața” [40].

Republica Moldova

În ceea ce privește reglementarea acordurilor anticoncurențiale în Republica Moldova, facem trimitere la primul act care le-a reglementat – Hotărârea Guvernului R.S.S. Moldova nr.2 din 04.01.1991 „Cu privire la măsurile urgente de demonopolizare a economiei naționale a R.S.S. Moldova” [41]. În conformitate cu prevederile pct.2 alin.(2) al acestei Hotărâri, a fost menționată cu titlu de principiu *neadmiterea încheierii unor acorduri nelegale între subiectele economice, ce ar împiedica funcționarea normală a pieței, dezvoltarea concurenței și ar leza interesele societății și ale cetățenilor*. Astfel, erau considerate ilegale acordurile, precum și acțiunile unilaterale ale subiecților economici, orientate spre împărțirea pieței cu scopul de a limita concurența, de a exclude sau a limita pe piață alți subiecți economici în calitate de realizatori sau cumpărători, cu scopul de a limita sau suspenda producția, de a crește, reduce sau de a menține în mod artificial prețurile pentru a obține nemotivat profituri mari sau a înlătura concurenții. Asemenea acorduri erau admise doar prin aprobarea Ministerului Economiei Naționale al R.S.S. Moldova în cazul în care ele contribuiau substanțial la reducerea cheltuielilor de producție și circulație a mărfurilor, la introducerea realizărilor tehnico-științifice, la realizarea mai eficientă a mărfurilor pe piața externă sau la optimizarea achizițiilor din străinătate, ținându-se cont de măsurile de protecție a pieței interne a R.S.S. Moldova.

Ulterior a fost aprobată Legea Republicii Moldova cu privire la limitarea activității monopoliste și dezvoltarea concurenței, nr.906 din 29.01.1992 [42], care de asemenea reglementa dur acordurile anticoncurențiale. Potrivit art.4 al acestei legi, erau interzise și, în modul stabilit, considerate nevalabile în întregime sau parțial orice acorduri (acțiuni coordonate) dintre agenții economici concurenți, care dețin în comun o situație dominantă pe piață, dacă acestea au sau pot avea drept rezultat limitarea concurenței. Totodată, erau interzise și, în modul stabilit, considerate nevalabile integral sau parțial orice acorduri (acțiuni coordonate) ale agenților economici neconcurenți, dintre care unul deține o situație dominantă pe piață, iar celălalt este furnizorul sau cumpărătorul acestuia, dacă asemenea acorduri (acțiuni coordonate) conduc sau pot conduce la limitarea concurenței.

La data de 27.08.1994 a intrat în vigoare Constituția Republicii Moldova [43], care conține reglementări fundamentale în privința concurenței. În conformitate cu prevederile constituționale, concurența loială este

declarată unul dintre factorii de bază ai economiei, iar statul trebuie să asigure protecția acesteia. Totodată, se menționează că economia Republicii Moldova este o economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă.

Reieșind din faptul că Legea cu privire la limitarea activității monopoliste și dezvoltarea concurenței avea mai mult un caracter declarativ, la 30.06.2000 a fost aprobată Legea cu privire la protecția concurenței, nr.1103 (abrogată) [44], mai amplă, care instituia un organ special care să se ocupe de protecția concurenței [45]. Acest act legislativ conținea o reglementare mai detaliată a acordurilor anticoncurențiale, identificând chiar și acorduri legitime, și anume: în cazul în care agenții economici demonstrează că efectul benefic al acțiunii lor va depăși consecințele negative pentru piața de mărfuri respectivă. Acordurile (acțiunile coordonate) încheiate sub orice formă între agenții economici concurenți care dețin în comun o parte de peste 35 la sută pe piața unei anumite mărfi, dacă aceste acorduri (acțiuni coordonate) aveau sau puteau avea drept rezultat limitarea concurenței, erau interzise și declarate nule.

Având în vedere dezideratele Republicii Moldova de integrare în Uniunea Europeană, preluând acquis-ul comunitar, la 11.07.2012 legislativul a adoptat Legea concurenței, nr.183 [46]. Acest act legislativ reprezintă o transpunere a practicii și a legislației europene proconcurențiale în Republica Moldova. În conformitate cu art.5 al acestei legi, sunt interzise, fără a fi necesară o decizie prealabilă în acest sens, orice acorduri între întreprinderi sau asociații de întreprinderi, orice decizii ale asociațiilor de întreprinderi și orice practici concertate care au ca obiect sau efect împiedicarea, restrângerea sau denaturarea concurenței pe piața Republicii Moldova sau pe o parte a acesteia. Acordurile interzise în temeiul acestui articol sunt nule de drept. Pentru încălcarea acestei interdicții, Legea concurenței prevede o amendă pecuniară în cuantum de până la 0,5% din cifra totală de afaceri ale întreprinderii realizată în anul anterior sancționării.

Per a contrario, nu sunt interzise acordurile anticoncurențiale care îndeplinesc cumulativ următoarele patru condiții: a) contribuie la îmbunătățirea producerii sau distribuției de produse ori la promovarea progresului tehnic sau economic; b) asigură consumatorilor o parte echitabilă din beneficiul obținut; c) nu impun întreprinderilor în cauză restricții care nu sunt indispensabile pentru atingerea obiectivelor menționate la lit.a) și b); d) nu oferă întreprinderilor posibilitatea de a elimina concurența în ceea ce privește o parte semnificativă a produselor în cauză.

Concluzii

Analiza evoluției istorice a reglementărilor acordurilor anticoncurențiale scoate la iveală faptul că reglementări dure și sancțiuni au existat asupra acestora încă din timpuri îndepărtate. Astfel, reglementările din ziua de astăzi își au rădăcinile în trecutul îndepărtat, când impactul negativ al acestor practici asupra economiei, concurenților, consumatorilor a fost înțeles și au fost întreprinse măsuri de combatere. Chiar dacă au fost perioade când acordurile anticoncurențiale au fost admise, încercându-se argumentarea beneficiului acestora asupra economiei, totuși, pe parcurs s-a revenit la interzicerea acestora. Evoluția reglementărilor a rezultat în faptul că, la moment, prohibiția realizării acordurilor anticoncurențiale se examinează prim prisma beneficiului asupra economiei, bunăstării consumatorilor, progresului tehnologic etc. În epoca contemporană se evită principiul primitiv de interzicere absolută a acordurilor anticoncurențiale și se promovează o concurență în favoarea economiei unui stat (uniuni de state), a bunăstării consumatorilor și a dezvoltării relațiilor de piață.

Referințe:

1. ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монополиям до современной системы антимонопольного регулирования*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.113.
2. *History of competition law*. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_competition_law. [Accesat: 03.01.2017].
3. ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монополиям до современной системы антимонопольного регулирования*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.116.
4. *History of competition law*. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_competition_law. [Accesat: 03.01.2017]
5. CĂRPENARU, S. *Drept comercial român*. Ediția a III-a. București: ALL Beck, 2000, p.4.
6. *Guild*. Disponibil: <https://en.wikipedia.org/wiki/Guild> [Accesat: 06.01.2017]
7. GELI Horn, E., KOVACHIC, W.E. *Antitrust Law and Economics in a Nutshell*, 1994. *Apud*: ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монопо-*

- лиям до современной системы антимонопольного регулирования. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.120.
8. *Исторические факты о монополиях и конкуренции*. Disponibil: <http://web-mistress.livejournal.com/126356.html>. [Accesat: 05.01.2017].
 9. *История возникновения интеллектуальной собственности*. Disponibil: <http://intellect-pravo.ru/history.html>. [Accesat: 06.01.2017].
 10. ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монополиям до современной системы антимонопольного регулирования*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.121.
 11. Ibidem, p.123.
 12. Ibidem, p.130-131.
 13. CĂRARE, V., GORINCIOI, C. Evoluția dreptului concurenței. În: *Legea și Viața*, 2016, nr.5, p.10.
 14. GARY HULL. *The abolition of antitrust*. În traducerea: НЕКИПЕЛОВ, А.Д. *Об отмене антимонопольного законодательства в США*. Москва: Эком Паблишерз, 2008, с.53.
 15. Ibidem, p.98.
 16. Ibidem, p.98, 177.
 17. CĂRARE V., GORINCIOI C. Evoluția dreptului concurenței. În: *Legea și Viața*, 2016, nr.5, p.10.
 18. *Исторический обзор*. Disponibil: <http://anticartel.ru/userdata/D1%80.pdf>, p.54-55. [Accesat: 10.01.2017].
 19. ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монополиям до современной системы антимонопольного регулирования*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.134.
 20. Ibidem, p.146-147.
 21. *Federal Trade Comision: Guide to antitrust laws*. Disponibil: <https://www.ftc.gov/tips-advice/competition-guidance/guide-antitrust-laws/antitrust-laws>. [Accesat: 10.01.2017].
 22. *Исторический обзор*. Disponibil: <http://anticartel.ru/userdata/D1%80.pdf>, p.56. [Accesat: 10.01.2017].
 23. Ibidem, p.57.
 24. ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монополиям до современной системы антимонопольного регулирования*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.168.
 25. JOSEP, E. DAVIES, I.E. Combinations for export under the Webb Act. In: *The Annals of the American Academy of Political and Social Science, Industries in Readjusment*, 1919, vol.82. Disponibil: www.jstor.org/stable/1014302, p.150. [Accesat: 10.01.2017].
 26. *Robinson-Patman Act*. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Robinson%E2%80%93Patman_Act [Accesat: 12.01.2017].
 27. *Celler-Kefauver Act*. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Celler%E2%80%93Kefauver_Act [Accesat: 12.01.2017].
 28. *Hart-Scott-Rodino Antitrust Improvements Act*. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/Hart%E2%80%93Scott%E2%80%93Rodino_Antitrust_Improvements_Act. [Accesat: 12.01.2017].
 29. ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монополиям до современной системы антимонопольного регулирования*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.158-159.
 30. ЖИДКОВ, О.А. *Законодательство о капиталистических монополиях: Избранные Труды*. Москва: Норма, 2006, с.563. Apud: ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монополиям до современной системы антимонопольного регулирования*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.141-142.
 31. ЖИДКОВ, О.А. *Развитие буржуазного законодательства о монополиях и картелях в Германии*, с.117-118. Disponibil: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1132537>. [Accesat: 14.01.2017].
 32. Resolutions, Twenty-sixth Conference Interparliamentary Union, London, July 16-22, 1930. In: *Advocate of Peace through Justice*, november 1930, vol. 92, nr. 4, p. 269. Disponibil: https://www.jstor.org/stable/20681503?seq=1#page_scan_tab_contents. [Accesat: 12.01.2017].
 33. ЖИДКОВ, О.А. *Развитие буржуазного законодательства о монополиях и картелях в Германии*, с.118. Disponibil: <http://www.law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1132537>. [Accesat: 14.01.2017].
 34. ПИСЕНКО, К.А. *Развитие антимонопольного права: от механизмов противодействия локальным спекулятивным монополиям до современной системы антимонопольного регулирования*. Москва: Российский университет дружбы народов, 2010, с.168-169.
 35. Ibidem, p.176-177.
 36. *Politica în domeniul concurenței în Uniunea Europeană*. Disponibil: http://beta.ier.ro/documente/formare/Politica_concurenta.pdf, p.5. [Accesat: 15.01.2017].

37. Comunicarea Comisiei Europene. Orientări privind aplicarea articolului 81(3) din TCE. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 2004, nr.C 101. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=URISERV:126114&from=RO> [Accesat: 15.01.2017].
38. *Hotărârea Curții Europene de Justiție din 18.06.2013 în cauza C-681/11, pct.39*. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:62011CJ0681&from=RO>. [Accesat: 16.01.2017].
39. Regulamentul (CE) nr.1/2003 al Consiliului UE din 16.12.2002. În: *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 2002, nr.8, vol.01. Disponibil: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003R0001&qid=1484500998499&from=en>. [Accesat: 15.01.2017].
40. TIHAMER, Toth. *Антимонопольное право Европейского Союза*. Budapesta: Complex, 2007, c.66.
41. Hotărârea Guvernului R.S.S. Moldova. „Cu privire la măsurile urgente de demonopolizare a economiei naționale a R.S.S. Moldova”, nr.2 din 04.01.1991. În: *Buletinul Oficial* din 04.01.1991. Disponibil: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=300051>. [Accesat: 20.01.2017].
42. Legea cu privire la limitarea activității monopoliste și dezvoltarea concurenței, nr.906 din 29.01.1992. În: *Monitorul Parlamentului*, 1992, nr.2, art.46.
43. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
44. Legea cu privire la protecția concurenței, nr.1103 din 30.06.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.166-168, art.1205.
45. MAXIM I., BULMAGA, O. Problematika definerii și clasificării concurenței. În: *Analele Științifice ale Universității Cooperatist-Comerciale din Moldova*, 2013, vol.XI, p.33.
46. Legea concurenței, nr.183 din 11.07.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2012, nr.193-197, art.667.

Prezentat la 22.02.2017